

**ГЕРОЇЗМ ТА ПОВСЯКДЕННІСТЬ
В УСНИХ ІСТОРІЯХ УЧАСНИКІВ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ
(ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ)**

У статті подано спробу соціально-філософського осмислення досвіду учасників Революції Гідності, спогади яких були зібрані автором у процесі участі у проєкті Інституту національної пам'яті України «Майдан від першої особи». Доводиться, що гранична ситуація підносить особу над повсякденністю, але не обов'язково веде до усвідомлення героїчної сутності власних дій. Стверджується, що існують певні гендерні відмінності у спогадах про події Революції Гідності.

Ключові слова: Революція Гідності, особистість, гранична ситуація, героїзм, буденність, гендер.

Українські революційні події листопада 2013 р. – лютого 2014 р. стали найчисельнішим соціальним спротивом часів незалежності нашої держави. Громадяни, які вийшли на вулиці столиці та багатьох міст і сіл, не погоджуючись із геополітичним вибором, здійсненим тодішньою владою, стали учасниками Революції Гідності – етапу зламу в цивілізаційному поступі України, визначальному для подальшого розвитку українського суспільства і держави. Вперше в новітній історії України для придушення соціального спротиву влада вдалася до масового вбивства протестантів. Небесна сотня, яка постала в результаті розстрілу учасників Майдану, поповнила пантеон національних героїв України і назавжди залишиться в історії.

Сьогодні науковці, громадські діячі, політики намагаються осмислити досвід Майдану, досягнути глибинний філософський сенс подій, їх психологічну й соціальну основу. З метою збереження пам'яті про Революцію Гідності розпочато створення архіву та музею Майдану, основою якого стали спогади

(усні історії) учасників та свідків подій. Крім того, вважаємо, сам Майдан необхідно перетворити на місце пам'яті, адже «місця пам'яті живуть завдяки відчуттю, що спонтанної пам'яті немає, а значить необхідно створювати» та охороняти спеціальні центри пам'яті, «бастіони пам'яті» [5, с. 26]. Тим більше, що, за М. Фуко, минуле постійно змінює форму в дискурсі сучасного, реальність же минулого зберігається в артефактах його репрезентації [7].

Для досягнення цієї мети Український інститут національної пам'яті у березні 2014 р. започаткував проект «Майдан від першої особи». У рамках проекту збиралися спогади свідків та активістів Майдану з різних регіонів України. Так у Кривому Розі протягом 2015-2016 рр. ми записали 65 інтерв'ю (37 чоловіків та 28 жінок), з яких 48 на радіо, 17 на телебаченні, 5 з них увійшли до першої частини збірки «Майдан від першої особи. Регіональний вимір» [4]. Аудіо- та відеоматеріали зберігаються в архіві інституту і вже стали джерельною базою для істориків, правозахисників і будуть використовуватись надалі у меморіальних заходах, просвітницькій діяльності, у наукових дослідженнях та історичній документалістиці..

У процесі спілкування з учасниками Майдану, запису їхніх свідчень у нас виникла ціла низка питань, серед яких і проблема співвідношення колективної і індивідуальної пам'яті, і проблема поєднання буденності (повсякденності) і героїчного начала на Майдані, проблема усвідомлення суб'єктом героїчної дії власне її сутності, усвідомлення граничності ситуації, її ризиків та небезпек, а також питання щодо гендерних аспектів спогадів. Власне цій проблемі і присвячене наше дослідження.

Провідними методами останнього стали біографічне інтерв'ю та метод усної історії, а також філософська рефлексія, що дозволяє виявити найглибші, сутнісні характеристики предмету дослідження, осягнути його не поверхово, а на рівні розуміння. Крім того, використана інтервальна методологія, що доповнена методом демінзонального аналізу, задля отримання цілісного результату дослідження, об'єднання намагання зрозуміти суть історичних подій, проаналізувати факти й відстежити образ подій в пам'яті безпосередніх

учасників. Зауважимо, що усні історії в контексті гендерних та історико-антропологічних досліджень пов'язані з розумінням необхідності реабілітації повсякденності та зміщенням фокусу уваги з колективної ідентичності – до неповторності смислів існування індивідуальності та абсолютизації цінності екзистенціального досвіду. Протягом останніх двадцяти років усноісторичні дослідження (у тому числі і феміністичні) активно розвиваються на пострадянському просторі. Необхідно підкреслити і внесок таких українських істориків, як Г. Грінченко, О. Кісь, Г. Дацюк та ін., що виділяють певні особливості жіночих усних історій: широкий спектр мовних засобів, літературну чистоту, наявність прямої мови та діалогів, замовчення власного внеску в розвиток подій, яскраве емоційне забарвлення тощо [1]. Власне, як свідчать записані усні історії, кожна людина переживала події Революції Гідності по-своєму. Тим не менше, працюючи з текстами, ми помітили гендерні відмінності і в загальних поглядах та оцінках, і в розумінні та відчутті певних подій.

Метою статті є узагальнення результатів дослідження співвідношення героїзму і повсякденності у спогадах учасників Революції Гідності, усвідомлення ризиків та героїчної сутності власних дій, з урахуванням гендерних особливостей пам'яті та спогадів. Центральними поняттями дослідження є повсякденність (буденність), героїзм, гранична ситуація та гендер. Останнє є одним з тих суперечливих понять, які, з одного боку, привертають увагу багатьох дослідників, а з іншого – породжують необхідність осмислення небезпеки спекулятивних підходів та абсолютизації.

Підкреслимо, що до недавнього часу героїзм вважався «поняттям минулого століття», таким, що «вийшло зі вжитку», залишившись лише для літературних історій про видатних людей. Однак, крім останніх, в усі часи є непомітні, безіменні герої, які здійснюють справжні подвиги, намагаючись змінити світ. Революція Гідності, гібридна війна, яка триває і сьогодні, довели, що героїзм не є виключно філософською категорією, а наявний в реальному житті сучасного українства. Адже Майдан був граничною ситуацією, коли

людині необхідно було ухвалити екзистенційні, сенсожиттєві рішення. На нашу думку, у більшості випадків саме «граничні ситуації» в житті людини спрямовують її до героїчних вчинків. Такі ситуації – це особливі доленосні моменти в житті людини, періоди локальної антропологічної катастрофи, коли буття вже не є грою, коли «дихає ґрунт і доля» [10, с. 191]. Зауважимо, що поняття «гранична ситуація» використовувалось в екзистенційній філософії переважно стосовно окремого «закинутого у світ» індивіда, що опинився в умовах життєвої кризи. Проте на початку ХХІ ст., як демонструє досвід соціокультурного життя, дане поняття можна застосовувати для характеристики групи, народу, певної держави або навіть людства загалом. Це свідчить, перш за все, про відсутність духовного благополуччя, кризову свідомість, втрату сенсів, що призводить до відчуття перебування в «безповітряному» просторі. У сучасної людини з'являється страх не лише за себе, а й за долю інших, які теж сприймаються «закинутим» у світ. Людське буття загалом проблематизується, втрачає унікальність та справжність, призводячи до сумнівів у буттєвому ґрунті, тобто до знекорінення [8]. Проте людина здатна відгукнутися на «онтологічний поклик трансценденції» (Г. Марсель), залишаючись суб'єктом екзистування.

Розбудовуючи своє життя, ми спираємося на певні цінності та пріоритети. Стиль життя, ціннісна ієрархія разом утворюють так звану «екзистенційну стратегему» (Ф. Лазарєв) буття особи. Однак вона не обирається раз і назавжди, адже «буття людини – дещо таке, що не визначене остаточно» [10, с. 191], воно змінюється залежно від конкретних обставин і від того, яким чином змінюється сама особа в різні періоди свого життя. Будучи відкритою для реалізації різноманітних можливостей, людина не може обрати один-єдиний спосіб самореалізації. Вибір людини – це завжди ризик, адже можливість самій визначити своє життя або йти за зовнішніми орієнтирами не гарантує досягнення автентичного, справжнього буття. Людина може адаптуватися до соціальних умов або виражати протест неприйнятним зовнішнім формам, реалізуючи власний життєвий проект, що обирається у процесі переживання

граничних ситуацій та досвіду саморефлексії. Особистий вибір типу взаємодії людини та соціуму може або сприяти прийняттю рішень, що ведуть до героїчного вчинку, або навпаки – до пасивності. Власне самовизначення може протікати спонтанно або виважено, розсудливо. Однак, як правило, в момент здійснення героїчного вчинку, людина діє скоріше спонтанно, підсвідомо орієнтуючись на свою моральність, на вищі цінності буття, що й підтверджує досвід учасників Майдану. Причому мова йде не про героїку повсякденності, а про інший вимір героїзму, про героїзм як здатність здійснити подвиг, виходячи за межі можливостей, діючи на межі власних сил. Героїзм – це завжди екстраординарність, відповідно герой – це не той, хто постійно виконує певну роботу у межах професійних обов'язків (співробітник МНС, наприклад), а той, хто виконує певні дії всупереч своїм можливостям.

Історичний час, особливості політичної системи суспільства впливають і на запити щодо героїзму, на тип героїзму. Наприклад, якщо філософи Просвітництва розглядали героїзм як розумовий порив, німецькі класики – як явище духу, то романтики пов'язували героїчне з надособистісним началом, що поєднує минуле з вічним, а героя – з уособленням волелюбності й гордості. В українській гуманітаристиці героїчне поєднується з подвигами козацької старшини (П. Куліш), або ж зі здатністю до самопожертви високої, чистої душею простої людини (Т.Шевченко). Визначити ж, хто є героєм, як вважає Л. Костенко, мають право ті, які самі здатні на самопожертву, які не «опускають вчасно очі» і йдуть разом з героями їхнім шляхом до кінця. Їм кажуть: «Ніхто про тебе й словом не згадає, ані в піснях про тебе заридає!», а вони не відступають [2]. Власне так було і на Майдані.

Революція Гідності породила свій тип героя: шляхетного духом, сміливого і скромного, адже ніхто з учасників, інтерв'ю з якими ми записали, не вважають себе героями. Дійсно, герой – це не той, хто сам себе так оцінює. Герой – це людина, яка вчинила героїчний вчинок, подвиг, оцінювати ж останній необхідно з урахуванням історичних, соціально-політичних обставин, коли діяла особа.

У даному контексті вважаємо доречним запропонувати авторське філософське визначення поняття «героїзм», в якому певні категоріальні смисли взаємно підсилюють і доповнюють один одного: по-перше, в онтологічному вимірі героїзм – це вираження іманентної буттєвої сутності людини, яка покликана до героїзму як до подолання тлінності тіла та утвердження безсмертя духа, це здатність особи або декількох осіб змінити життєву ситуацію, знаходячись на межі буття і небуття; по-друге, в екзистенційному вимірі героїзм – це найвища точка екзистенціювання, кульмінаційний момент життя людини, що може одночасно бути трагічним і натхненним, це подолання обмежень, коли внутрішня сила витісняє інстинкт самозбереження та страх смерті, веде до творення суб'єктом самого себе, власної реальності, розширення останньої до рівня соціуму; по-третє, соціально-філософський вимір дозволяє визначити героїзм як особливу форму людської поведінки та діяльності за конкретних історичних умов, коли ціною мужності й самопожертви, людина сприяє вирішенню критичної ситуації в житті спільноти, соціуму, держави, тим самим включаючись у формування змісту соціокультурного поля та сприяючи прогресу.

Героїзм – феномен унікальний, але у певний час серед визначеного кола людей він стає нормою, адже ґрунтується на певній системі цінностей, певному світогляді, на ствердженні існування більш високих цінностей, ніж збереження власного життя. Справжній героїзм не руйнує, а формує творчу, непересічну особистість, служить прогресу. Героїзм учасників Революції Гідності як ніколи актуалізував слова Д. Юма: «Все, що ми називаємо героїчною звитягою і чим захоплюємось як величчю і піднесеністю духу, є не що інше, як спокійна і твердо обґрунтована гордість та самоповага» [11]. Недаремно у назві подій зими 2013-2014 рр. присутнє слово «Гідність».

Специфіка героїзму на Майдані – у тривалості перебігу подій, поєднанні героїчних моментів і повсякденності. Остання у соціально-філософському аспекті є досвідом групи, у якому здійснюється додавання змісту у процесі вирішення стандартних ситуацій, які є подібними за структурою.

Повсякденність у методологічному плані – статичний образ світу, в якому штучно призупинені креативність та інновації, а зміцнюються тільки стабільні, безсумнівні основи життєздатності суспільства, такі, як традиції, ритуали, певні стереотипи тощо. Будучи невід’ємною складовою нашого буття, повсякденність – в усіх наших буденних справах, що охоплюють як сферу приватного життя, так і громадського. Власне цілковито зрозуміла явленість повсякденності призвела до того, що у науковому дискурсі її осягненню до ХХ ст. приділялося мало уваги, а у вітчизняній науковий простір проблема повсякденності увійшла лише в останні десятиліття. Поняття «повсякденність» визначається Н. Еліасом через наведення восьми дихотомій: повсякденність буднів як протилежність святу, повсякденність як рутинна, повсякденність як трудовий день, повсякденність як життя народних мас, повсякденність як сфера буденних подій, дрібних явищ і фактів, повсякденність як приватне життя, повсякденність як сфера правдивих, нормальних, природних нерелекторних переживань, повсякденність як буденна свідомість, непродумана – на відміну від рефлексивного мислення та контрольованих емоційних реакцій [9].

Серед усіх визначень повсякденності через опозицію до інших феноменів життя найбільш визнаним у західній традиції є протиставлення повсякденності як життя приватного публічному, соціальному буттю. Однак саме на тлі повсякденності розгортаються життєві події як окремої особистості, так і спільноти, вона створює ґрунт, сукупність смислів, що допомагають вистояти у світі. В усі часи, окрім видатних осіб, осяяних власним світлом, існують герої повсякденності, що здійснюють справжні подвиги, намагаючись змінити світ, «домагаються втілення в життя, бодай почасти, своїх мрій». «Героїчний сенс життя не обмежується баталією, ані скрутним становищем, з якого ми з честю вийшли. Тому ми говоримо про сенс життя, а не про збіг обставин у житті. ...Героїзм полягає в тому, щоб вбачати в кожному дні, в кожному вчинку випробу, в якій задіяні наші сили – від фізичних до найтонших інтелектуальних і душевних», героїзм – це спосіб «бути відмінним, бути кращим, бути чесним, порядним і розважливим в ім’я природної філософії, тим часом як усі

обстоюють саморуйнацію в ім'я вульгарності й невігластва» [6, с. 70]. Не дивлячись на нібито несумісність героїзму зі статичним повсякденням, неможливо відкидати фактичність його існування саме у світі, який нас оточує, у повсякденні, так званий «героїзм Dasein». Героїка ж війни й революції – найбільш розповсюджений стереотип суспільної свідомості, адже він закорінений у ґрунті структур колективного несвідомого.

Під час Революції Гідності героїзм та повсякдення були поруч, причому буденні справи на Майдані виконувалися з високим самоорганізаційним потенціалом. Одна з учасниць згадує, що «на Майдані у нас був свій студентський кампус, де ми перебували, допомагали, як могли... У перші два тижні була якась неймовірна самоорганізація – кожен знав своє місце» [3, с. 49]. Зосередженість на повсякденних справах, повсякденній праці є характерною власне для жінок, позаяк це дає таке необхідне жінці відчуття захищеності. Причому таке фокусування з часів тоталітарного радянського режиму було певною соціальною стратегією, захистом від тиску влади, від страшної дійсності. Власне тому й щоденна праця на Майдані давала відчуття стабільності, захищеності, давала надію, відволікала від тривоги. Однак у найгарячіші дні Революції Гідності, за розповідями учасників, цілком зникло почуття тривоги, самотності, страху, і людина зливалась з чимось більшим, з іншими, що давало сили й допомагало проявити звитягу.

Розповіді про життя Майдану, про критичні вирішальні події позбавлені будь-якого пафосу, вони дуже прості. Сама героїка Майдану нібито виростає з повсякденності, з розмов біля багаття і виконання простих повсякденних справ. Звичайно, наявність такої великої кількості людей «...потребує виняткової щирості, відвертості й повного єднання думки, – згадує Є. Ніщук. – Майдан – це ціле козацьке селище було, така сучасна Січ. Наприклад, треба було господарські питання вирішувати, і я оголошував зі сцени, що потрібно молока чи перцю...» [3, с. 89]. Велику роль у повсякденні Майдану відіграли священники. Храм зроблений у великому військовому наметі «був дуже живим... Тут було ... глибоке відчуття братерства і солідарності» [3, с. 121].

Храм нагадував і про буденне життя до Майдану, поза Майданом, і про високість духу, про поклик вищих сфер буття.

Намагання досягнути проблему поєднання героїзму та повсякденності на Майдані призводить до розуміння, що воно парадоксальне, «героїка повсякденності» – це своєрідний філософський оксюморон, адже героїзм розглядають як екстремальний спосіб існування, що виходить за межі повсякденності, як спробу людини вийти за межі звичного соціального буття у період кризи, тобто у протиставленні буденності. Тим більше в гендерному аспекті дихотомія «героїзм – повсякдення» набуває нових барв, розкривається в нових аспектах, адже ми переконалися, що жінки більше схильні до занурення у буденність, у прості повсякденні справи, а чоловіки, навпаки, зосереджені на цілях, на смислах і перспективах дій, вчинків, жінки більше фокусуються на емоціях і почуттях, які викликають події. Одна з учасниць Маршу мільйонів пригадує: «У мене прокинулось почуття справедливості. І я зрозуміла, що вона спала не тільки в мені, що люди теж дозріли до того, щоб повстати проти всієї системи... Таких емоцій я давно не переживала і навіть не знаю, з чим їх порівняти. Ми були всі разом. Це були настільки рідні люди... я ніколи не відчувала такої єдності... У мене знову з'явилася віра, що ми все зможемо. Я, напевно, по-новому закохалася в народ. Те, що ми всі разом вийшли, що ніхто не відсидівся вдома... Мені здавалося, що у нас з'явилася надія» [4, с. 124, 129]. «Потім, коли побачила біля Черкас колону автобусів з військовими..., тоді емоції змінилися. На тлі великої, високої, світлої емоції з'явилось відчуття тривоги і того, це не все так просто» [4, с. 131].

Чоловіки ж більше зосереджені не на емоціях, а на діях, на правилах, підкреслюючи, що на Майдані «кожен діє в міру свого обов'язку: той, що стоїть на барикаді, той, хто готує їсти, той, що підмітає, і той, який охороняє порядок» [3, с. 123]. Буденні правила на Майдані були достатньо чіткими, спрямованими на підтримку порядку та взаєморозуміння (наприклад, заборона вживати алкогольні напої та ін.). Саме на тлі революційних подій чіткість повсякденного життя на Майдані створювала простір сталості життя, звичного та

безпроблемного. Організація побуту допомагала адаптуватися до незвичних умов, прийняти встановлені правила, норми. Героїзм же, навпаки, завжди мислиться в контрасті з «нормою», як своєрідний бунт, як небуденне, піднесене над повсякденністю.

Крім цього, жінки у своїх розповідях більше уваги приділяли емоціям, характерам і якостям інших людей: «Патріотизм в країні виріс, і благодійність теж. ...Коли приїхали американські волонтери, я їм розкакую і показую, де зберігається допомога – склад був саме забитий ущент. Вони питають: «І що, це просто люди привезли?» - «Так, звичайні прості люди, такі як я». Патріотизм і благодійність у нас нині на дуже високому рівні» [3, с. 191].

Сам Майдан – явище не повсякденне, що виходить за рамки буденності. Проте тривалість часу, протягом якого стояв Майдан, безперечно внесла в нього певні елементи побуту і повсякденності. Особливо, коли не було активних дій та силового протистояння, організація цього побутування була вкрай важливою. Повсякденність же Майдану включала в себе очікування та, скоріше, невідворотність рішучих дій, готовність до подвигу, до героїчної дії.

«Я, відверто кажучи, – згадує один із учасників Майдану, – подумки навіть попрощався з життям. Коли дивився на сонце, яке ховалося... я взагалі-то був готовий до серйозних дій» [3, с. 280].

Жінки ж підкреслювали важливість прав людини і були не такими одностайними щодо силової відповіді Майдану: «Ніколи не можна перемогти зло злом. Ніколи не можна встановити право безправними методами – це шлях в нікуди. Ш пройти по цьому тонкому лезу – досить складна справа, але потрібна. Життя людей – це найдорожче. І не слід це забувати. Ніколи» [3, с. 235].

Різне ставлення, як правило, і до втрат. Чоловіки підкреслювали, що «цей великий подвиг, ці смерті наших хлопців, наших побратимів були дуже потрібні. ...Ми ніколи не будемо цінувати свою незалежність, бо нам її подарували. Тепер у нас спала полуда з очей. ...Люди вже були настільки

рішуче налаштовані, що були готові просто йти і віддавати своє життя за свою країну, за майбутнє своїх дітей» [3, с. 199].

На Майдані сама ситуація зробила героїзм невіддільною частиною буденного, інкорпоруючи героїчне у структури повсякденності. Причому готовність до подвигу у кожную хвилину була позбавлена пафосу: «У цьому ланцюгу на Михайлівській барикаді я з подивом дослухався до своїх емоцій. Страху не було – було спокійне усвідомлення своєї ролі: ти маєш стояти тут, на цьому, призначеному тобі місці. І все» [3, с. 10].

Витоки цієї героїки, на нашу думку, – і у зовнішніх факторах, в історичній ситуації, і у сфері «внутрішнього», вони іманентні людині як суб'єкту соціальних відносин, адже ґрунтуються на онтологічній характеристиці людини – здатності вийти за межі даності, на іншу грань буття, на інший рівень духовності. Героїка Майдану сприймалася не як загроза небуття, а невіддільна складова буття, на якій пунктиром позначені точки зламу. Героїзм на Майдані не був міфологемою чи метафорою (як, наприклад, у радянські часи, коли висока інтенсивність експлуатації героїчної міфологеми відбувалася з метою соціалізації радянської людини), а став нормою. Всі ті, хто перебував у вирі подій Революції Гідності, були готові до подвигу.

Можна стверджувати, що герой Майдану як соціальний феномен – це реальна особистість, існування і дії якої не обмежені темпоральними рамками однієї дії – подвигу. Дії цих героїв на рівні повсякденного життя означають єдину можливість вирішення певної надскладної проблеми, що виникла в суспільстві.

Саме Майдан був покликаний розв'язати цю проблему і тим самим позбавитися від перспективи трагічної розв'язки. Це був героїзм без пафосу, відповідальний і такий, що спирався на самостійність дій. Так один зі священників, що перебував на Майдані згадує, що говорячи із беркутівцями, намагався себе стримувати, «...а в голові у цей час крутилася така думка: «Хто на ранок буде моє тіло нести?», бо я важу 125 кг... Пізніше відійшов убік, подивився вже на протестувальників, і тоді прийшло усвідомлення перемоги.

...Ці люди готові тут полягти, померти, але вони звідси нікуди не підуть» [3, с. 130]. Тобто, страх і віра, екзистенційні переживання і шляхетний колективний дух були на Майдані завжди поруч.

Підсумовуючи, підкреслимо, що загалом героїзм та потреба в героях є явищем, що свідчить про наявність критичної ситуації в суспільстві, яка вимагає самовідданості і самопожертви. Можемо стверджувати, що існують певні гендерні відмінності у спогадах жінок і чоловіків про події Революції Гідності: жінки більше зосереджені на емоціях, стосунках, деталях повсякденного життя, в жіночих спогадах більше оціночних суджень, інформації про переживання та психологічний клімат, стан; чоловіки ж більше зосереджені на конкретних фактах, подіях, організаціях та інституціях. Однак більше простежуються індивідуальні особливості усних історій, незалежно від гендерної приналежності: різна міра насиченості розповіді гендерними концептами, складними лексичними і синтаксичними конструкціями, різна міра міфотворчої складової, різна презентація в розповіді Я оповідача тощо.

Майдан став національною подією, що змінила життя кожного українця. Такі події відбуваються не часто, проте дають нібито часові точки відліку для кожного. В цілому, нація дуже далека від індивіда, щоб він вважав історію своєї країни чимось окрім широкого контексту, з яким він перетинається тільки в деяких точках. Однак у результаті соціального потрясіння, яке пережила і переживає Україна, перед українською людиною відкриваються перспективи виходу з того життя, в якому вона перебувала. Ці раптові сплески політичного, національного життя породжують відчуття сходження на новий, невідомий життєвий шлях. Проте глибинні соціально-політичні проблеми не можуть бути вирішені героїзмом учасників революції, одним поривом, а вимагають наполегливої праці протягом тривалого часу. Адже кожна історична подія розглядається з точки зору виконання завдань, і допоки завдання (національні, політичні, соціальні тощо) не виконані, всі учасники події замкнені в єдиному просторі. В нашій країні виникли нові завдання, породжені війною, тому інтерес до Майдану, його завдань, можливо, уже не у фокусі уваги. Крім того,

не дивлячись на нетривалий період, що пройшов з часів Революції Гідності, пам'ять учасників піддається трансформації, в першу чергу, тому, що наслідки подій не збігаються з очікуваннями. Отже, зафіксовані на аудіо та відео носії усні історії є надто важливими, позаяк віддзеркалюють як індивідуальну, так і колективну свідомість, є джерелом усвідомлення сутності подій крізь призму погляду безпосередніх учасників Майдану і потребують подальшого глибокого осягнення у полідисциплінарному науковому дискурсі.

Список використаної літератури

1. Кісь О. Гендерні аспекти практики усно історичних досліджень: особливості жіночого досвіду, пам'яті і на рації // Суспільні злами і поворотні моменти: макроподії крізь призму автобіографічної розповіді: Матеріали Міжнародної наукової конференції 25-26 вересня 2014 р. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2014. – С. 11-41.
2. Костенко Л. Дума про братів Неазовських // <https://findbook.in.ua/books/duma-pro-brativ-nieazovs-kikh>
3. Майдан від першої особи. 45 історій Революції гідності. – Київ : К.І.С., 2015. – 320 с.
4. Майдан від першої особи. Регіональний вимір. Вип.3. : у 2 ч. Ч 1. АР Крим – Луганська область. – Київ : К.І.С., 2017. – 416 с.
5. Нора П. Проблематика мест памяти // Франция – память / П. Нора, М. Озуф, Ж. де Пюимеж, М. Винок. – Санкт-Петербург : Изд-во СПбГУ, 1999. – 328 с.
6. Стейнберг Гусман Д. Герой повсякденності. – К. : Новий Акрополь, 2004. – 118 с.
7. Фуко М. Археология знания. – К. : Ника-центр, 1996. – 208 с.
8. Цимбал Т. Буттєвісне вкорінення людини. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – 219 с.

9. Элиас Н. Понятие повседневного // Элиас Н. О процессе цивилизации. Социогенетические и психогенетические исследования. М.; СПб.: Университетская книга, 2001. – 336 с.
10. Ясперс К. Философская автобиография / К. Ясперс // Западная философия. Итоги тысячелетия. – Екатеринбург : Деловая книга; Бишкек : Одиссея, 1997. – 656 с. – С. 15–152.
11. Hume, David. Essays, Moral, Political, and Literary. Part I, Essay VIII, OF PARTIES IN GENERAL.

Tatiana Tsymbal. Heroism and routine in the oral stories of the participants of the Revolution of Dignity (gender aspect).

The article presents an attempt at a socio-philosophical understanding of the experience of the participants of the Revolution of Dignity, whose memories were collected by the author in the process of participating in the project of the Institute of National Memory of Ukraine «Maidan from the first person». The study of recorded oral stories has actualized such multidisciplinary problems as the possibility of combining routine and heroic beginnings on the Maidan, as well as the problem of the subject of heroic action of its essence, awareness of the borderline situation, its risks and danger, and also gender issues of memories. It turns out that the borderline situation raises a person above everyday life, but does not necessarily lead to the awareness of the heroic nature of its own actions. In addition, deep socio-political problems cannot be solved by the heroism of the participants in the revolution, in one fell swoop, but requires hard work for a long time. It is emphasized that in general heroism and the need for heroes is a phenomenon that indicates the existence of a critical situation in society, which requires dedication and self-sacrifice. It was found that the specificity of heroism on the Maidan lies in the duration of events and the combination of heroic moments and everyday life. It is claimed that there are some gender differences in women's and men's memories of the events of the Revolution of Dignity: women are more focused on emotions, relations, details of everyday life, women's memories are more judgmental, of has information about experiences and

psychological climate, condition; men are more focused on specific facts, events, organizations and institutions. However, more individual features of oral stories are traced, regardless of gender, namely: different degrees of saturation of the story with gender concepts, complex lexical and syntactic constructions, the presence of a myth-making component, different presentation in the narrative of the image of I and so on.

Key words: Revolution of Dignity, personality, borderline situation, heroism, routine, gender.